

Тернопільський національний економічний університет

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

3

«Економічної теорії»

на тему: «Валютні кризи: вплив на економічну діяльність, споживання та дохід»

Студентки 2 курсу групи ОДС – 21

Старик Ірини Ігорівни

Керівник: Длугопольський О. В.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Члени комісії :

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

Тернопіль – 2016

Старик Ірина Ігорівна

група ОДС – 21

Тема : «*Валютні кризи: вплив на економічну діяльність,
споживання та дохід*»

План

Вступ

Монета
1. ~~Сутність~~ валютної кризи та її ~~моделі~~

чинники
→ 2. ~~Причини~~ виникнення, форми прояву та наслідки валютних криз

3) *Аналіз впливу валютних криз на економіку*
Основні індикатори, що характеризують кризовий стан валютної сфери в сучасних умовах *збільшення споживання та доходу*

3) *Напрямок удосконалення*
4. ~~Методи~~ антикризового регулювання валютної сфери.

Висновки

Список використаної літератури

27.11.2015р

Угорченко

План

Вступ

1. Поняття валютної кризи: чинники виникнення, форми прояву та наслідки.
2. Аналіз впливу валютних криз на економічну діяльність, споживання та дохід.
3. Напрями удосконалення антикризового регулювання валютної сфери.

Висновки

Список використаної літератури

Зміст

Вступ

1. Поняття валютної кризи: чинники виникнення, форми прояву та наслідки. 8	
2. Аналіз впливу валютних криз на економічну діяльність, споживання та дохід.....	12
3. Напрями удосконалення антикризового регулювання валютної сфери	17
Висновки	26
Список використаних джерел	29
Додатки.....	31

Вступ

Валютні відносини є невід'ємною ланкою фінансово-економічної системи, без якої неможливе здійснення країнами зовнішньоекономічних зв'язків і їх повноцінне включення до глобального відтворювального процесу.

Проте в кожній сфері відбуваються процеси, які можуть призвести до кризового стану. Наслідки таких явищ можуть вплинути не тільки на валютний сектор, а й на загальний стан держави. Крім нестабільності валютного курсу, наслідками валютних криз можуть бути падіння ВВП, скорочення інвестицій і відплив капіталу, зростання інфляції, зменшення доходів населення, падіння фондових індексів, накопичення державного боргу, зниження ліквідності банківської системи, політична криза. Тому важливо, для забезпечення сталого економічного зростання, виявити причини виникнення валютних криз, а також можливих способів їх уникнення або попередження.

В сучасних умовах, коли відбувається фінансова глобалізація та інституціоналізація всіх сфер життєдіяльності, існують позитивні умови для перебігу економічних процесів і формування економічної політики. Окрема держава не має великого впливу на економічні процеси, в той час, коли значний вплив у формування економіки вносять ринкові сили. Це банки, міжнародні організації, великі компанії тощо. Проте, у випадку неправильних дій держави, за теперішніх умов глобалізації, які впливають на ціну, втрати будуть зазнавати економічні суб'єкти, і не лише однієї країни.

Актуальність вивчення валютних криз як додаткового джерела ризиків, набуває все більшого розвитку враховуючи те, що процеси глобалізації посилюються й розвиваються швидкими темпами, економіки країн стають все більш взаємоінтегрованими, а торгівельні процеси між країнами стають глибшими.

Об'єктом даного дослідження є валютна криза як невід'ємна частина розвитку економічної сфери. Численні дослідження стверджують, що економіка кожної країни, в історії свого існування, зазнавала і підйомів, і спадів, тому криза розглядається не лише як «поганий» стан економіки, а й як засіб стимулювання до подальшого розвитку економіки.

Предметом роботи виступають фактори та чинники, які призводять до валютної кризи, а також принципи та методи подолання кризових явищ.

Метою дослідження є визначення масштабів впливу валютної кризи на економічну діяльність, її ролі у розгортанні фінансової кризи, а також розробленні індикаторів, які б сигналізували про її наближення.

Вивчення різноманітних аспектів виникнення і перебігу валютних криз, а також аналіз наслідків застосування можливих антикризових заходів займають чільне місце в фундаментальних дослідженнях провідних західних вчених, зокрема Б. Ейхенґріна, Г. Камінські, П. Кругмана, Х. Мінські, Ф. Мішкіна, М. Обстфельда. Проте, в наукових працях вітчизняних дослідників, таких як О. Барановського, О. А. Гальчинського, А. Філіпенка, О. Дзюблюка, В. Ющенко також досліджуються дані проблеми, що свідчить про наукову новизну теми і потреби нових поколінь у вивченні валютних криз.

Дослідження на тему валютних криз набуло поширення, коли почали виникати світові фінансові кризи, які завжди охоплюють кожний сектор економіки, в тому числі і валютний. Зростання глобальних геоекономічних дисбалансів наприкінці 1960-х років. призвело до послаблення позицій режиму золотовалютного стандарту, а згодом і до краху Бреттон-Вудської системи фіксованих курсів, який ознаменував початок нового етапу фінансового розвитку – етапу зростання фінансової нестабільності, що супроводжувався процесами лібералізації зовнішньоторговельних режимів, фінансової глобалізації та подальшої інтеграції національних фінансових систем в єдиний світовий фінансовий простір. Однак недосконалість інституційної структури Ямайської валютної системи виявилася практично відразу у формі фінансових криз, яких майже не було після Великої депресії 1930–1933 років. Згідно з підрахунками фахівців Світового банку, від 1975 року у світі відбулося 166 фінансових криз, різного характеру, масштабу і походження, а згідно з нещодавніми оцінками економістів цієї ж установи, від 1979 року у світі відбулося 124 системні банківські кризи, 208 валютних криз та спостерігалось 63 випадки суверенного дефолту.

Звідси випливає, що криза є явищем вже звичним для світової економіки, яке виникає періодично, і після якого можуть наступати підйоми. Дуже влучно зауважив Б. Ейхенгрін: “в країнах без фінансової системи не може бути фінансової кризи”. Звідси випливає, що розвиток держави вимагає також і кризових явищ, які б стимулювали до досягнення стабільності та рівноваги на всіх ринках.

1. Поняття валютної кризи: чинники виникнення, форми прояву та наслідки.

Під сутністю поняття валютної кризи розуміється різке і масштабне розбалансування економічних відносин, що проявляється у погіршенні значної кількості показників. Однак, науковці виділяють валютну кризу в окремий особливий вид, і пояснюють це тим, що вона стосується специфічної сфери економічних відносин – валютних. Причинами відмінностей валютної кризи від інших видів криз є параметри економіки, негативні зміни яких характеризують той чи інший вид кризи.

Отже, у загальному визначенні валютна криза – це загострення суперечностей у валютно-фінансовій сфері, розпад грошової системи однієї країни або валютної світової системи [1, с. 141].

Ці суперечності проявляються у наявності значної нерівноваги на валютному ринку (рівновага розглядається як ситуація, при якій попит дорівнює пропозиції) або встановленні штучної рівноваги внаслідок заходів держави (тут мається на увазі специфічний прояв порушення вартісної економічної рівноваги). Якщо говорити про іноземну валюту, то в основі невідповідності попиту і пропозиції лежить розбалансування зовнішньоекономічних відносин, яке перебуває у формі кризи платіжного балансу. Тобто, виникнення валютної кризи спричинене тим, що країна страждає від великого акумульованого дефіциту платіжного балансу (імпорт перевищує експорт товарів і послуг), який більше не може компенсуватись за рахунок притоку іноземного капіталу (адже покриває різницю між попитом та пропозицією на іноземну валюту) у формі позик, прямих та портфельних інвестицій (зазвичай це свідчить про переоцінку національної валюти). Таким чином, валютна криза виступає як зовнішня форма прояву кризи платіжного балансу.

Варто зазначити те, що криза виникає саме з фіксованим валютним курсом, адже серед цін валютний курс є надзвичайно важливим для відкритої економіки. Крім того, попит і пропозиція національної та іноземної валюти формуються здебільшого незалежно від уряду. Через це ціна грошей може

змінюватися під впливом зовнішніх некерованих сил. Усвідомлюючи наслідки такої дії, валютний курс намагаються регулювати уряди [7, с. 45].

Зростання ролі і значення міжнародних валютно-кредитних відносин у розвитку світової економіки та диверсифікації світогосподарських зв'язків наприкінці ХХ ст. зумовлене кількома головними факторами. По-перше, поглибленням процесів інтернаціоналізації виробництва і капіталу усіх сфер господарського життя на рубежі II і III тисячоліть. По-друге, глобалізацією економічного розвитку сучасного суспільства, необхідністю спільного розв'язання усіма учасниками світового співтовариства гострих економічних, соціальних та екологічних проблем, і. т. д. Проте будь-яка сфера економіки не може уникнути кризового періоду. Тому характерною особливістю ринкової економіки є настання криз, які негативно впливають на всі сектори економіки, на валютний ринок зокрема [7, с. 153].

Валютна криза є результатом тиску іноземної валюти на національну який проявляється в тому, що економічні агенти воліють позбавитись активів у національній валюті. Виділяють декілька варіантів таких дій: інвестори можуть бути занепокоєними тим, що уряд буде збільшувати грошову масу для подолання проблем бюджету; девальвація відбувається під тиском ринку, який спрямовується на збільшення обмінного курсу тощо. Тоді Національний банк країни починає активно скуповувати національну валюту за рахунок резервів для того, щоб стримати ринок та намагатися стабілізувати ситуацію чи зменшити темпи девальвації національної валюти. Коли ж резерви національного банку зменшуються до такого рівня, що далі недоцільно їх витратити або центральний банк просто не хоче викуповувати національну валюту більше, тоді й відбувається знецінення національної грошової одиниці. У випадку незначної девальвації, і достатньо потужних резервів центрального банку – експортери отримують додатковий вигреш у короткотерміновому періоді, а суспільство не відчує суттєвого впливу. Якщо ж девальвація буде стрибковою, більшою за 10 %, тоді це призведе до нових витків інфляції витрат,

подорожчання продуктів, переформатування ринків збуту й, зрозуміло, до суттєвого скорочення соціальних програм [9, с. 27].

Очевидно, що криза платіжного балансу виникає в результаті дефіциту рахунку фінансових операцій та неможливості покрити цей дефіцит за рахунок резервів. У такому випадку відбувається різка девальвація національної валюти. Тож основні причини кризи платіжного балансу – це різка девальвація національної валюти або зростання заборгованості за іноземними позиками, які складають значну частку від зовнішніх запозичень та унеможливають отримання нових кредитів чи міжнародних траншів. З іншого боку, обвал та подальша девальвація національної валюти є результатом різкого скорочення надходжень від валютної виручки.

Валютна криза також визначається формами прояву: різким коливанням курсу, девальвацією, ревальвацією, економічно необґрунтованим знеціненням чи подорожчанням національної валюти, заміною грошової одиниці або її вартісної основи, значними обсягами спекулятивних операцій з валютою тощо. Але цей перелік, на думку деяких економістів, потребує редагування.

По-перше, деякі пункти можна з певними зауваженнями ототожнити. Зокрема, девальвація та ревальвація, з одного боку, та знецінення та подорожчання – з іншого, відображають одне й те саме явище – зміну зовнішньої вартості національної валюти, але в першому випадку це відбувається в законодавчому порядку в умовах фіксованого режиму валютного курсу, а в другому – тільки лише під дією ринкових сил в умовах плаваючих валютних курсів.

По-друге, якщо виходити з того, що валютна криза є зовнішньою формою кризи платіжного балансу, то формами її прояву можуть бути як безпосередні наслідки невідповідності припливу і відпливу іноземної валюти (зміна валютного курсу, а також різниці у ринкових процентних ставках по національній та іноземній валюті як індикатори змін у попиті і пропозиції валют), так і заходи держави, спрямовані на встановлення штучної рівноваги на валютному ринку [8, с.31].

Повністю задовольнити попит на іноземну валюту, який перевищує пропозицію, можуть тільки золотовалютні резерви країни, проте і цей крок є тимчасовим без подолання проблеми дефіциту платіжного балансу.

Тому безпосередніми формами прояву валютної кризи, які свідчать про виникнення значної нерівноваги або штучної рівноваги на валютному ринку є різка і значна зміна курсу національної валюти, валютних резервів країни, процентних ставок, введення додаткових валютних обмежень, отримання міжнародної допомоги (останнє дає можливість одночасно зберегти достатні обсяги золотовалютних резервів і проводити валютні інтервенції).

По-третє, хоча деякі пункти із переліку форм прояву ураховують двосторонні зміни відповідних показників, про валютну кризу у країні йдеться зазвичай тоді, коли зміни мають певний напрям. Наприклад: зниження курсу національної валюти, зменшення валютних резервів, підвищення процентних ставок. Хоча, не виключається кризова ситуація, за якої відбувається небажане різке подорожчання національної валюти внаслідок спекулятивного тиску на валютному ринку або воно не допускається за рахунок активних дій монетарної влади [10, с. 10-11].

Ці проявлення валютних криз негативно впливають на економіку і на загальний рівень життя населення. Конкретними наслідками криз є такі:

- стрімка девальвація національної валюти,
- суттєве зниження, а то і втрата, валютних резервів,
- призупинення або й спад економічного розвитку,
- галопуюча висока інфляція,
- падіння фондових ринків, здешевлення багатьох активів з можливим перерозподілом власності,
- скорочення припливу прямих інвестицій і капіталів загалом,
- можливе покращання торговельного сальдо як наслідок девальвації і здешевлення робочої сили, що означає високу вартість поширення кризових явищ. З огляду на це, запобігання негативному тиску не повинно "чекати" перших негативних проявів [4, с. 23].

2. Аналіз впливу валютних криз на економічну діяльність, споживання та дохід.

Через валютні кризи відбулося зменшення реальної заробітної плати та зниження купівельної спроможності населення. Внаслідок цього потерпають і підприємства, виробництво яких орієнтоване на внутрішній ринок.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Періодичні фінансово-економічні кризи, проблеми макроекономічних циклів та їх вплив на формування доходів та витрат домогосподарств постійно займали важливе місце в полі зору дослідників.

Пошуку причин та методам прогнозування цих явищ присвятили свої праці такі видатні зарубіжні вчені, як Кейнс Дж., Рубіні Н., Мендельсон Л.

Кризові явища, що виникають у фінансовій сфері, закономірно трансформуються в загальноекономічні та характеризуються скороченням виробництва, банкрутством промислових, торговельних підприємств, а також зростанням безробіття, різким зниженням життєвого рівня населення. Вплив кризових явищ на величину і структуру доходів домогосподарств здійснюється через такі напрями і конкретні канали, як інфляція і безробіття, внутрішній і зовнішній борг держави, стійкість національної валюти, сальдо зовнішньоторгівельного і платіжного балансу.

В кризових умовах економіки одним із найважливіших завдань державної політики є реалізація заходів щодо збереження достатнього рівня матеріального стану домогосподарств, зокрема доходів, забезпечення належного рівня оплати праці, та стабільне підвищення доходів домогосподарств є першорядним підґрунтям виходу країни з кризи.

Вплив валютних криз на економічну діяльність, споживання та дохід здійснюється через моделі валютного регулювання. Розрізняють такі моделі:

Перша модель – нестійка економічна політика і структурні дисбаланси. Ця модель акцентує увагу на тому, що економічний спад є неминучим

наслідком макроекономічної політики, яка несумісна із збереженням прив'язки обмінного курсу.

Модель Кругмана та її розширення розглянуто у першій моделі. Кругман визначив, як відбувається звичайна криза: “країна матиме прив'язки обмінного курсу щодо спрощення, у припущенні, що прив'язка була зроблена тільки шляхом прямого втручання у валютний ринок, і в тому, що обмінний курс і резерви уряду поступово знижуватимуться, а потім в якийсь момент, як правило, станеться поступове виснаження резервів, і раптові спекулятивні атаки швидко вичерпають останні запаси. Через те уряд не зможе захистити курс...”[3].

Отже, є припущення, що існує два типи систем валютних курсів (гнучка і прив'язана). Під гнучкою розуміють зміну очікувань, що відображається в короткостроковій перспективі на зміну обмінного курсу, тоді як прив'язана система обмінного курсу безпосередньо відбиває зміни в резервах уряду. До того ж передбачалося, що уряд не мав доступу до капіталів ринку, тим самим змушуючи його монетизувати свої витрати. У цьому контексті обліковий процент паритетних умов буде стимулювати відтік капіталу і поступової втрати валютних резервів, а потім економіка стане жертвою спекулятивної атаки на своїх валютних резервах, які спричиняють розпад прив'язаної системи обмінного курсу.

Американський економіст П. Кругман класифікує валютні кризи на три типи: чиста валютна криза (криза платіжного балансу); криза державного боргу, або фінансова (похідна майбутньої валютної кризи); боргова криза приватних позичальників, або банківська (при певних обставинах також може бути похідною валютної кризи) [4].

Друга модель – модель самореалізації. Ця модель фокусується на можливості валютних криз, навіть без постійного погіршення економічної ситуації. Крім того, вони є альтернативними поясненнями валютних криз, які відомі як друга модель. Ця модель розвивається в основному в два етапи кризи,

яка зруйнувала європейський механізм валютних курсів (ЄМВК) в 1991 і 1992 роках.

Есківель і Ларраїн підкреслюють, що двома ключовими характеристиками другої моделі є: 1) уряд, що є активним агентом, який максимізує об'єктивні функції; 2) циклічний процес, що існує і призводить до рівноваги. Ця модель із припущенням про очікування веде від однієї рівноваги до іншої, припускає можливість самостійного виникнення кризи. Така криза відбувається тоді, коли саме песимізм значної групи інвесторів провокує відтік капіталу, що призводить у кінцевому підсумку до краху системи обмінного курсу.

Третя модель – модель впливу, була спрямована на ефекти впливу як причини валютної кризи. Наприклад, Герлах і Сметс подають модель, у якій девальвація валюти в одній країні призводить до того, що валюту її торгових партнерів знецінюють задля уникнення втрати конкурентоспроможності. Ефект впливу може виникнути, коли інвестори звертають недостатньо уваги на фундаментальні економічні показники приймаючих країн.

Вирішальну роль у стабілізації валютного курсу відіграє державне регулювання, яке спрямоване на подолання негативних наслідків ринкового регулювання валютних відносин і на досягнення сталого економічного зростання, рівноваги платіжного балансу, зниження росту безробіття та інфляції в країні. У сфері валютного регулювання необхідно приділити більшу увагу процесу курсоутворення, захистити ступінь конвертованості національної грошової одиниці, підвищити регулювання платіжної функції іноземної валюти, покращити організацію внутрішнього валютного ринку, збільшити нагляд за банківською діяльністю з валютними цінностями, посилити регулювання процесів утворення та руху валютного капіталу, встановити певний режим та обмежити вивіз та ввезення через кордон валютних цінностей.[11]

Аналіз динаміки складу і структури домогосподарств України, продемонстрував прямий вплив економічних криз на зміну доходів і витрат

домогосподарств України, проте зміни у структурі є несуттєвими. Частка заробітної плати у доходах залишається на такому ж низькому рівні, домогосподарства не дотримуються ощадливого типу формування видаткової частини, а економічні кризи тільки загострюють ці та інші проблеми. Тому, для покращення ситуації з формуванням доходів та витрат домогосподарств, особливо в умовах економічних крих, влада повинна ураховувати головні пріоритети:

– збільшення трудових доходів і доходів від інших видів фінансово-господарської діяльності домашніх господарств за рахунок:

- 1) збільшення мінімальної заробітної плати до рівня прийнятого в ЄС;
- 2) мінімальна заробітної плати повинна перевищувати прожитковий мінімум як мінімум в 2 рази;
- 3) збільшення доходів населення у сфері освіти, медицини;
- 4) зменшення нерівності населення по доходах за рахунок адресних дотацій, субсидій.

Ці заходи будуть здійснені за рахунок бюджетних коштів.

– розвиток соціальних інститутів по збереженню людського капіталу і розвитку людського потенціалу за рахунок ефективного використання бюджетних ресурсів на медицину, освіту, соціальну допомогу і соціальне забезпечення.

– здійснення заходів щодо подолання інфляції, яка включає: зменшення дефіциту державного бюджету, збалансована експортно-імпортна політика, раціональне використання і управління кредитними ресурсами домогосподарствами, боротьба з корупцією, розкрадання бюджетних коштів.

В нинішніх умовах коливання валютного курсу впливає на імпортерів в Україні, діяльність яких стає ускладненою з огляду на політичну і економічну невизначеність та у результаті подій на Сході країни. Крім того, з метою стабілізації платіжного балансу Кабінетом Міністрів України було прийнято розпорядження №119 від 16.02.2015 р. щодо введення імпортного збору у розмірі від 5% (енергоносії, окремі медикаменти, а також інші

нежиттєво важливі товари) до 10% (готові товари позицій 1-24 УКТЗЕД) на імпорتنі товари за виключенням позицій критичного імпорту (електроенергія, неопромінені паливні елементи для АЕС, вугілля, кокс, газ природній, нафта і нафтопродукти сирі, бензин і дизельне паливо, гуманітарна допомога, озброєння) строком на 12 місяців, що також призведе до зростання ціни на імпортний товар.[11]

Знецінення національної валюти призвело до економічних втрат імпортерів та здорожчання імпорту, зменшення його обсягів, а відтак до згортання діяльності ряду імпортерів на території України. У такій ситуації за інших рівних умов розширюється попит на товари внутрішнього виробництва за рахунок зростання їх цінової конкурентоспроможності, тобто спостерігається пасивне імпортозаміщення (процес підвищення частки вітчизняних виробників на внутрішньому ринку в умовах звуження внутрішнього попиту та підвищення цінової конкурентоспроможності) [11, с. 559]. Однак такий варіант збільшення частки вітчизняних виробників на внутрішньому ринку не є бажаним з огляду на макроекономічну стабільність. Водночас, можливості зростання цінової конкурентоспроможності вітчизняної продукції є також обмеженими у зв'язку з високою часткою імпорту товарів для проміжного споживання у реальному секторі економіки (зокрема, в ряді експортоорієнтованих видів діяльності таких, як машинобудування та металургійне виробництво), вартість яких також зросте у результаті девальвації національної валюти.

3. Напрями удосконалення антикризового регулювання валютної сфери

Валютне регулювання є важливою складовою економічної політики держави. В періоди кризи саме від ефективності валютного регулювання залежить спроможність країни подолати кризові явища.

Валютний контроль є однією із найважливіших сфер фінансової діяльності, оскільки з його допомогою держава може стабілізувати курс національної валюти та протидіяти незаконному відтоку капіталу з України, відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом, скороченню національних валютних резервів, потрясінням грошово-кредитної системи, різким коливанням валютного курсу.

Вітчизняна система валютного регулювання та валютного контролю, на жаль, не відповідає вимогам світового співтовариства. Валютна політика повинна ґрунтуватися на принципах вільного попиту і пропозиції валютних цінностей на валютному ринку та безперешкодному проведенні резидентами й нерезидентами валютних операцій. Процес лібералізації валютного регулювання та валютного контролю повинен виходити з численності інтересів суб'єктів валютного ринку, при цьому обов'язковою умовою повинна бути стабільність валютного ринку.

Протягом останніх років НБУ займається скуповуванням доларів США, що означає необхідність придбання ще більших обсягів твердої валюти, а отже, й додаткової емісії. У таких умовах підтримку цінової конкурентоспроможності потрібно здійснювати за рахунок суттєвого зниження темпів інфляції, а не шляхом девальвації курсу гривні. При цьому в умовах відсутності інвестицій з-за кордону важливим є підтримання ліквідності банківської системи.

Ситуація на валютному ринку суттєво впливає на рівень споживання населення, оскільки значна частина товарів, яку споживають українці є імпортованою. Велику частку доходів витрачають на оплату імпорту.

У країнах зі стабільною економічною та політичною ситуацією експортерам вигідніше повертати валютний виторг у країну в найкоротший

термін, а інвесторам переводити вільні капітали з метою одержання більшого доходу, ніж тримати їх за кордоном на менш вигідних умовах. З урахуванням нестабільності економічних і політичних умов в українських експортерів часто виникає бажання не повертати валютні кошти в країну, а залишати їх за кордоном. Це спричиняє відплив національних та іноземних капіталів, що негативно відображається на економіці країни загалом, зокрема призводить до дефіциту платіжного балансу, різкого підвищення попиту на іноземну валюту на внутрішньому валютному ринку та зниження вартості національної грошової одиниці.

У зв'язку з цим держава повинна встановлювати такі валютні обмеження, які б перешкоджали відпливу капіталів. Наприклад, законодавчо встановлювати строки повернення в країну виторгу від експортних операцій, а також товарів (робіт, послуг) з імпорту за умови попередньої оплати, обмеження щодо вивозу валютних цінностей громадянами, заборону проведення розрахунків в іноземній валюті на території країни. Однак ефективну валютну політику не можна проводити тільки з використанням засобів адміністративного впливу. Їх варто доповнювати стимулюванням розміщення капіталу в національну економіку порівняно з можливостями експорту капіталу за кордон.

Важливим є облік і такої тенденції модифікації світової системи валютного контролю й регулювання, як переміщення центра валютного контролю з рівня державних органів окремих країн на міжнародні спеціалізовані установи й саморегулюючі організації (СРО) безпосередніх учасників ринку. Варто підкреслити, що ці зміни не можуть відбуватися швидко, тому що вони мають відношення до самої концепції державного нагляду за економічними процесами. В умовах України передачу функцій валютного контролю до СРО доцільно почати з більш тісного співробітництва з Українською міжбанківською валютною біржею й Асоціацією українських банків .

Українська гривня не є повністю конвертованою валютою, а іноземна валюта широко використовується всередині країни. Тому, безумовно, для забезпечення стійкості грошового обігу і недопущення надмірного зростання обмінного курсу гривні, що може викликати прискорення інфляції, Україні потрібно нагромаджувати золото-валютні резерви. [3, с.25]

Парадигма валютного контролю, що базується на низці обмежень і заборон, відокремлюючи національний ринок від впливу міжнародних факторів, призводить до неможливості користування перевагами, які дає глобалізація, але не захищає від проблем, пов'язаних із цим феноменом. На нашу думку, загальним напрямом модифікації системи банківського валютного контролю в Україні повинна бути стратегія не звичайної лібералізації у вигляді поступового зменшення або скасування обмежень, а орієнтація на швидку адаптацію до сучасних вимог і стандартів світової валютної системи з урахуванням процесу глобалізації та його впливів на функціонування фінансових ринків.

Для ефективного запобігання валютним кризам, доцільним може бути досягнення або дотримання таких цільових орієнтирів.

У межах валютно-курсової і цінової політики:

- зменшення або помірне зростання реального ефективного курсу (орієнтовний пороговий рівень – до 4 %);
- стійкі умови торгівлі (їх зміна в межах від -3 % до 2 %);
- значне або, навпаки, незначне регулювання цін (менше 3 або більше 5 балів);
- близький до офіційного валютний курс на чорному ринку. національної валюти до 1 % або більше 10 %).

Таким чином, валютно-курсова і цінова політика в Україні має бути направлена на недопущення значної реальної ревальвації гривні та сприяння стійкості умов торгівлі. Щодо валютних обмежень або обмежень у сфері ціноутворення, доцільним виявляється підтримка їх або на низькому, або на високому рівні [2, с. 172].

Проте за деяких умов короткострокової дії зазначені цільові орієнтири можуть втрачати повністю або частково свою корисність: відсутність відхилення офіційного курсу від курсу на чорному ринку – при зростанні світових цін на пшеницю (і продукцію рослинництва взагалі); зменшення реального ефективного курсу – при зменшенні грошової бази відносно ВВП; незначне регулювання цін – при обмежених збройних конфліктах. Покращення умов торгівлі може виявитись сприятливим при зменшенні процентного диференціалу, а погіршення – при мінімальному зменшенні тарифного протекціонізму чи погіршенні балансу державного бюджету [10, с. 205].

Для результативного регулювання у світі також використовують інструменти валютного регулювання – сукупність методів і важелів, за допомогою яких здійснюється вплив на валютний курс шляхом виконання державними органами своїх повноважень у сфері регулювання валютних відносин.

Інструменти валютного регулювання, враховуючи специфіку методів і важелів, які використовують, умовно поділяють на дві групи:

1) інструменти прямого впливу;

- економічні;
- адміністративні.

2) інструменти опосередкованого впливу.

Інструментами прямого впливу називають сукупність методів і важелів, що були розроблені спеціально для регулювання валютних відносин в країні. Дану групу можна умовно розділити на дві підгрупи: економічні та адміністративні.

Економічні інструменти валютного регулювання передбачають використання різних засобів стимулювання економічної зацікавленості суб'єктів ринку у здійсненні тих чи інших валютних операцій з метою впливу на динаміку обмінного курсу та інші макроекономічні параметри розвитку національного господарства.

До числа основних економічних інструментів реалізації валютної політики центрального банку належать:

- 1) девізна політика;
- 2) диверсифікація валютних резервів;
- 3) регулювання режиму валютного курсу;
- 4) політика девальвації і ревальвації валют.

Адміністративні інструменти валютної політики – сукупність заходів з нормативно-правового регулювання різноманітних аспектів функціонування валютного ринку країни та діяльності його учасників. Основним напрямом адміністративного регулювання валютних операцій є політика валютних обмежень [3, с. 19].

До речі, саме адміністративні інструменти валютного регулювання використовувались як базові протягом періоду незалежності. Проте, тенденції, які сформувались за останні роки, свідчать про зміну на економічні інструменти.

Під інструментами опосередкованого впливу розуміють сукупність важелів і методів, що використовуються в ході здійснення монетарної політики держави для регулювання пропозиції грошей в країні, впливаючи при цьому на динаміку обмінного курсу.

Група економічних інструментів прямого впливу складається з наступних складових:

- 1) девізна політика;
- 2) диверсифікація валютних резервів;
- 3) регулювання режиму валютного курсу;
- 4) девальвація і ревальвація валют.

Одним з основних інструментів валютного регулювання в Україні на сьогоднішній день є девізна політика: здійснюється вплив на валютний курс шляхом купівлі-продажу центральним банком іноземної валюти. Основною формою реалізації девізної політики є валютні інтервенції, під якими слід розуміти втручання центрального банку в здійснення операцій на валютному

ринку держави з метою впливу на обмінний курс національної валюти шляхом продажу чи купівлі іноземної валюти.

Щоб зміцнити обмінний курс національної валюти, центральний банк продає, а для ослаблення – купує іноземну валюту. Забезпечення підтримання стабільності кон'юнктури на внутрішньому валютному ринку країни і обмінного курсу національної валюти проводять наступним чином: за умови надлишкової пропозиції іноземної валюти центральний банк скуповує її, щоб не допустити необґрунтованого зміцнення національної грошової одиниці, і навпаки, коли надходжень валютних коштів на внутрішній ринок недостатньо – центральний банк продає іноземну валюту з тим, щоб не допустити зниження обмінного курсу національної валюти.

Валютні інтервенції передбачають використання центральним банком двох основних джерел:

- 1) офіційних золотовалютних резервів країни;
- 2) короткострокових взаємних кредитів за міжбанківськими угодами “своп”.

Своп – угода про обмін активів, процентних виплат, процентних ставок або інших характеристик, вказаних в угоді, з метою оптимізації структури капіталу компанії і отримання додаткового доходу [21].

Важливим інструментом прямого впливу є диверсифікація валютних резервів, яка передбачає регулювання структури офіційних валютних резервів держави шляхом включення до їхнього складу іноземних валют різних країн. Валютними резервами є офіційні запаси іноземної валюти, що перебувають у центральному банку, в банківських установах інших країн та міжнародних валютно-кредитних організаціях.

Як правило, даний інструмент використовується для продажу нестабільних валют і купівлі більш стійких валют, а також валют, необхідних для проведення міжнародних розрахунків та інтервенцій. Це дозволяє управляти валютним ризиком країни і є особливо актуальним в періоди економічної нестабільності. В нормальних економічних умовах диверсифікація

валютних резервів виступає як допоміжний інструмент, що забезпечує ефективність інших інструментів – таких, наприклад, як регулювання режиму валютного курсу.

Регулювання режиму валютного курсу – діяльність центрального банку, спрямована на встановлення порядку визначення і зміни обмінного курсу національної валюти відносно іноземних валют.

Виділяють три базові режими обмінних курсів:

- 1) режим фіксованого курсу;
- 2) плаваючий курсовий режим;
- 3) змішаний режим валютного курсу.

Фіксований режим валютного курсу – офіційне встановлення курсу з подальшим його підтриманням на певному незмінному рівні.

Плаваючий валютний курс – це курс, що формується під впливом попиту і пропозиції на валютному ринку [3, с.20].

Під плаваючими обмінними (валютними) курсами (floating exchange rates) розуміють такі курси, рівні яких визначаються на ринку під впливом попиту та пропозиції, що, в свою чергу, залежить від стану платіжного балансу країни, співвідношення відсоткових ставок і темпів інфляції, очікувань учасників ринку, офіційних валютних інтервенцій тощо.

Змішаний режим передбачає поєднання двох зазначених підходів. Змішані режими валютних курсів запроваджуються з метою стимулювання або стримування певних видів чи напрямів зовнішньоекономічної діяльності чи фінансово-кредитної політики держави.

Щодо девальвації та ревальвації валют, то сутність даного інструмента полягає у діяльності центрального банку країни, офіційно спрямованій на зміну обмінного курсу національної валюти в бік його зниження чи підвищення.

Девальвація валюти – офіційне зменшення золотого вмісту грошової одиниці чи зниження курсу національної валюти щодо золота [18].

Ревальвація валюти – це зміцнення офіційного курсу національної валюти по відношенню до інших валют.

Другою групою інструментів прямого впливу є адміністративні методи, найбільш розповсюдженим серед яких є валютні обмеження.

Валютні обмеження – це система регулятивних заходів, які передбачають встановлення законодавчих або нормативних правил щодо заборони, лімітування і регламентації операцій резидентів і нерезидентів з валютою і валютними цінностями [1, с. 150].

Крім базової функції – встановлення правил поведінки на валютному ринку – валютні обмеження виконують ряд важливих завдань, до яких можна віднести вирівнювання платіжного балансу, управління золотовалютними резервами, вплив на динаміку обмінного курсу національної валюти.

До адміністративних методів можна віднести також механізм регулювання платіжного балансу

– застосування експортних субсидій, митних тарифів, страхування від втрат, викликаних коливаннями валютних співвідношень, а також валютну блокаду – сукупність примусових валютних заходів, які використовуються одними державами по відношенню до інших з метою добитися виконання тих чи інших вимог. До валютної блокади належать такі заходи: блокування рахунків, кредитна блокада та валютні обмеження.

Певний вплив на валютний курс здійснюють інструменти, які ми віднесли до групи непрямих або опосередкованих. Основними з них є:

- 1) дисконтна політика;
- 2) політика обов'язкових резервів;
- 3) політика відкритого ринку.

Дисконтна політика – це система заходів центрального банку щодо встановлення і періодичної зміни ставки рефінансування з метою впливу на динаміку валютного курсу, стан платіжного балансу і рух капіталів, а також динаміку кредитних вкладень, грошової маси і цін [2, с.179].

Іншим інструментом непрямих впливу є політика обов'язкових резервів, яка полягає у зміні центральним банком норми, в межах якої комерційні банки зобов'язані частину залучених коштів зберігати на рахунках у центральному

банку. Політика обов'язкових резервних вимог використовується центральними банками як засіб антициклічної або антиінфляційної політики.

Резервні вимоги, насамперед, пов'язані з показниками грошової маси, а їхня взаємодія з іншими макроекономічними показниками відбувається через трансмісійний механізм впливу змін грошової пропозиції на реальний сектор економіки: ринок інвестицій, рівень цін тощо.

Враховуючи властивості резервних вимог, центральний банк з метою стимулювання, наприклад, інвестиційної активності проводить політику, спрямовану на зниження норм резервних вимог, а тимчасове збільшення норми обов'язкового резервування за певних умов спричинює зниження інфляційного тиску, сприяє стабільності курсу національної валюти.

Політика відкритого ринку передбачає регулювання грошової маси в країні шляхом проведення центральним банком операцій з державними цінними паперами з метою впливу на ресурсну базу банків. Викуп цінних паперів центральним банком збільшує ресурсну базу банків, що призводить до збільшення грошової маси і девальвації національної валюти. Продаж цінних паперів, навпаки, вилучає гроші з обігу і звужує грошову масу, підвищуючи відносну цінність національної грошової одиниці [3, с. 21].

Висновки

В умовах підвищеної взаємоінтеграції національних економік валютні кризи стають все більш небезпечним явищем. Валютна криза, вразивши одну країну, каскадом може накрити цілі регіони чи навіть весь світ. Також валютні кризи ведуть до затяжних світових криз, адже це складне і непередбачуване явище, прогнозувати яке в умовах динамізму світу є досить складно. І хоча на основі фундаментального аналізу динаміки основних курсоутворюючих чинників можна виявити наявність кризового потенціалу, неконтрольоване накопичення якого може спричинити розвиток валютної кризи, точно визначити момент настання валютної кризи майже неможливо.

Як впливає з логіки аналізу моделей фінансових криз, виникнення валютної кризи на вітчизняному валютному ринку, зважаючи на накопичені монетарні дисбаланси, було досить закономірним явищем, що свідчить про недалекоглядність і неузгодженість цілей вітчизняної монетарної політики.

Валютні кризи, виходячи з їхнього поділу на три групи «першого», «другого», та «третього» покоління, виникають з різних причин та проявляються по-різному. Проте, жодна з груп моделей не є універсальною і здатна пояснити основні причини лише обмеженого кола валютних криз (оскільки, наприклад, останні можуть відбуватися і при попередньому профіциті поточного рахунку, зменшенні безробіття, відсутності банківської

кризи). Конкретні епізоди валютних криз можуть поєднувати в собі риси декількох моделей, але за сукупністю головних ознак їх часто відносять до відповідної групи моделей (наприклад, кризи 1980-х рр. у Латинській Америці найбільшою мірою відповідають моделям першого покоління, криза Європейської валютної системи на початку 1990-х рр. – другого, Азіатська криза 1997–1998 рр. – третього).

Настання валютної кризи передбачити надзвичайно важко, але для цього існують певні індикатори, які вказують на наближення кризи. Це як сигнали, які повідомляють про ризик наближення чогось поганого.

До таких індикаторів відносять відхилення випуску від певного тренда або бажаного рівня, високий рівень безробіття, зростання світових і внутрішніх

ставок відсотка, розмір державного боргу, проблеми банківського сектора, політичні змінні тощо. Це загальний перелік, адже його складові завжди виникали при настанні кризи в кожній країні. Проаналізувавши кризу якоїсь однієї країни, можна побачити, що тоді було і безробіття, і великий державний борг, і знецінення валюти. Дослідивши кризу іншої країни, буде очевидним зростання відсотка, проблеми в банківському секторі, і т. д. Тобто, ці індикатори вказують на загальні проблеми в країні, але і повідомляють, що причинами цього може бути нестабільність саме на валютному ринку.

Таким чином, для недопущення кризових явищ, потрібно не лише зберігати рівновагу на валютному ринку, але і здійснювати ефективне валютне регулювання. Валютне регулювання на економічному рівні пропонується представляти двома напрямками: мікро- і макрорівневе регулювання.

Основним завданням валютного регулювання на мікрорівні є визначення порядку використання іноземної валюти суб'єктами валютного ринку, захист прав власності на валютні цінності. Завдання валютного регулювання на макроекономічному рівні складаються з визначення статусу національної валюти, захисту національної валюти від зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на її купівельну спроможність.

Валютне регулювання є складною системою, в основу формування якої пропонується покласти такі принципи: комплексності (всі елементи системи спрямовані на створення цілісної системи регулювання), надійності

(проявляється у створенні фінансово-економічних умов, за яких досягаються

стабільність функціонування валютного ринку), плановірності (система валютного регулювання має бути націлена на взаємозумовлене і послідовне вирішення поточних і довгострокових завдань валютної політики та державного регулювання економіки), динамізму (валютне регулювання має характеризуватися адаптивністю до змінних вимог зовнішнього і внутрішнього середовища).

Валютне регулювання здійснюється за допомогою інструментів. Інструменти валютного регулювання являють собою сукупність методів і важелів, за допомогою яких здійснюється вплив на валютний курс шляхом виконання спеціальними державними органами своїх повноважень у сфері валютного регулювання і контролю. Особливості їх використання визначають реальну валютну політику в країні та забезпечують реалізацію органами державної влади (перш за все, центральними банками) функцій, пов'язаних з валютним регулюванням.

Виявлені закономірності у впливі факторів на імовірність виникнення валютних криз з урахуванням умов, характерних для України дали можливість зробити рекомендації щодо забезпечення валютної стабільності в Україні. Для мінімізації ризику виникнення валютної кризи доцільним може бути досягнення або дотримання певних цільових орієнтирів. До них можна віднести: зменшення або помірне зростання реального ефективного курсу, стійкі умови торгівлі, значне або, навпаки, незначне регулювання цін, близький до офіційного валютний курс на чорному ринку тощо.

Таким чином, валютно-курсова і цінова політика в Україні має бути направлена на недопущення значної реальної ревальвації гривні та сприяння стійкості умов торгівлі. Щодо валютних обмежень або обмежень у сфері ціноутворення, доцільним виявляється підтримка їх або на низькому, або на високому рівні.

Отже, існують докази на користь того, що узгоджене досягнення цілей мінімізації загрози валютних криз і максимізації економічного зростання у країнах з середнім і низьким рівнем розвитку може забезпечуватись, зазвичай, покращанням балансу державного бюджету, стійкою часткою витрат на зарплату у державному бюджеті, зменшенням частки вимог банків до державних підприємств у їх вимогах до всіх підприємствах, зменшенням номінальної облікової ставки, і т. д.

Список використаних джерел

1. Економічна енциклопедія / Відповідальний редактор С.В. Мочерний. — Київ: Видавничий центр «Академія». — Т. 1, 2011.— 863 с.; Т. 2, 2013.— 847 с.; Т. 3, 2014. — 952 с.
2. Єпіфанова М. А. Валютне регулювання в системі державного регулювання економіки/ М. А. Єпіфанова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. Випуск 30. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – с. 169–183.
3. Єпіфанова, М.А. Інструменти валютного регулювання: сутність, класифікація, характеристика / М.А.Єпіфанова // Вісник Української академії банківської справи. – 2014. – № 2 (29). – с.17-21.
4. Мазуренко В. І. Системні детермінанти світових фінансових криз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. економічних наук: спеціальність 08.00.02. – «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / В. І. Мазуренко. – Київ, 2010. – 30 с.
5. Петрущак Б. Валютна криза в Україні в контексті сучасних моделей фінансових криз / Б. Петрущак // Materials of International Graduate and Post-Graduate Students Scientific Conference. – 2010. – с. 429-430.
6. Петрущак Б. Сучасні моделі фінансових криз / Б. Петрущак // Вісник Львівського університету. – 2010. - №44. – с. 70-80.
7. Филипенко А.С Міжнародні валютно-кредитні відносини: підручник / А.С. Филипенко, В.І, Мазуренко, В.Д. Сикора та др. За ред. Филипенко А.С. -К.: Либідь, 2013. – 208с.
8. Черняк О.І. Криза платіжного балансу: фактори, індикатори та способи попередження /О. Черняк, В. Хом'як // Економіка і прогнозування. – 2011. - №4. – с. 27-38.
9. Черняк. О. Причини валютної кризи та індикатори, які сигналізують про її наближення / О. Черняк, В. Хом'як // Вісник Української академії банківської справи. – 2014. - №2 (31). – с. 1-3.
10. Чугаєв О.А. Валютні кризи на межі ХХ – ХХІ століть: монографія. –К.: «МП Леся», 2012. – 416 с.

11. Луценко. В. Модели валютных кризисов второго поколения: теория и практика / В. Луценко // Вестник СПбГУ. – 2012. – Вып. 1 (№ 5). – с. 145-153.
12. Некоторые подходы к разработке системы индикаторов мониторинга финансовой стабильности / [Дробышевский С.М. (рук. авт.коллектива) и др.]. – М.: ИЭПП, 2011. – 305 с.
13. Роланд Ш. Аргентина: от гиперинфляции к дефляции и внешнеэкономической неплатежеспособности / Ш. Роланд // Известия Иркутской государственной экономической академии. – 2013. - №1. – с. 133-142.
14. Смаженный И. Эволюция теории валютных кризисов: три поколения / И. Смаженный // Журнал международного права и международных отношений. – 2013. - №3. – с. 89-92.
15. Валютный коридор [Электронный ресурс]/ авторы Вікіпедії// Вікіпедія: вільна енциклопедія. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Валютний_коридор.
16. Девальвація [Електронний ресурс]/ Національний банк України. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/>
17. Досвід України в подоланні валютних криз [Електронний ресурс]/ Українська правда. – Режим доступу: <http://www.razumkov.org.ua/>.
18. Національний банк України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. – Режим доступу:<http://www.bank.gov.ua/>

Додатки
Додаток 1

Додаток 2

Додаток 3

Загальний зовнішній борг України

	2013	2014	2015(o)
Номінальний ВВП, млрд. грн	1454	1570	1800
Валовий зовнішній борг, \$ млрд.	142,1	126,3	128,0
Середньорічний курс, грн/\$1	8	12	23
Відношення зовнішнього боргу до ВВП, %	78	97	163